Keuzestage wetenschappelijk onderzoek tijdens de huisartsopleiding

H.C.P.M. van Weert

Samenvatting

De ervaringen met een keuzestage wetenschappelijk onderzoek voor huisartsen-in-opleiding (haio's) aan de Universiteit van Amsterdam worden beschreven. Er wordt ingegaan op de belangstelling en het oordeel van de haio's en de knelpunten en mogelijkheden tot verbetering. De doelstellingen van de stage zijn dat de haio kennismaakt met de methodologie van wetenschappelijk onderzoek in de huisartspraktijk en een leeronderzoek uitvoert. De stage is een verdieping van het reguliere onderwijs wetenschappelijke vorming, waarin (klinische) epidemiologie en 'critical appraisal' centraal staan. Het reguliere onderwijs beperkt zich tot 'passieve' wetenschapsbeoefening, de keuzestage biedt de mogelijkheid tot 'actieve' wetenschapsbeoefening. Tijdens de stage, die drie maanden duurt, kan de haio een zelf opgezet onderzoek verrichten, maar in de praktijk wordt veelal gekozen voor deelprojecten binnen lopend onderzoek. De haio's volgen een kort onderwijsprogramma methodologie en bespreken eens per maand hun onderzoeksopzet en resultaten. Het resultaat dient te worden beschreven in een scriptieverslag; bij voorkeur wordt een publicatie verzorgd

Inleiding

De verlenging van de huisartsopleiding van in eerste instantie één naar twee jaar bood de mogelijkheid om al langer bestaande wensen ten aanzien van de meer wetenschappelijke aspecten van de huisartsgeneeskundige beroepsuitoefening in het reguliere onderwijs te realiseren. Deze verlenging viel samen met de opkomst van de zogenaamde 'evidence-based' medicine en bij alle afdelingen huisartsgeneeskunde in Nederland is wetenschappelijke vorming op enigerlei wijze thans als regulier onderwijs geprogrammeerd.¹ De doelstelling van het reguliere onderwijs 'wetenschappelijke vorming' is tot nu toe hoofdzakelijk 'passief': de huisarts-in-opleiding (haio) leert de principes van het op een wetenschappelijke wijze omgaan met gegevens uit anamnese, lichamelijk onderzoek en aanvullend onderzoek. Een aantal afdelingen heeft tevens het beoordelen van literatuur als verplicht onderdeel aan het onderwijsprogramma toegevoegd.²

De toevoeging van een derde jaar aan de opleiding in 1995 was aan de Universiteit van Amsterdam de impuls om, naast de passieve wetenschappelijke vorming, een meer actieve variant te introduceren in de vorm van een keuzestage wetenschappelijk onderzoek. Deze keuzestage biedt de geïnteresseerde haio de mogelijkheid om kennis te maken met het doen van wetenschappelijk huisartsgeneeskundig onderzoek. Ook deze wens leefde al langer zowel onder de staf van de afdelingen als onder studenten.³ Gekozen is voor het zelfstandig werken aan een eigen of door de staf van de afdeling aangeboden (deel)onderzoek.

De keuzestage wetenschappelijk onderzoek

De doelstellingen van de stage zijn om de haio kennis te laten maken met een aantal aspecten van wetenschappelijk onderzoek, waarbij specifieke aandacht wordt besteed aan de conceptuele fase, de uitwerking van probleem naar vraagstelling en de ver-

slaglegging. Methoden van dataverzameling en statistische bewerking krijgen wat minder aandacht; niet omdat deze onbelangrijk zijn, maar omdat de beperking in de tijd dwingt tot het maken van keuzes.

Randvoorwaarden

De stage is geprogrammeerd in het tweede jaar, als keuzestage temidden van de zogenaamde externe leer/werkperiodes (ELWP), waarin de student werkzaam is in een ziekenhuis, RIAGG of verpleeghuis. De duur is beperkt tot drie maanden, aanvankelijk in verband met de eis tot valuteerbaarheid van de ELWP. Deze eisen zijn inmiddels niet meer actueel.

De haio's kunnen zelf een onderzoeksproject voorstellen, maar de afdeling heeft zich garant gesteld voor een zodanig aanbod dat niemand hoeft te worden teleurgesteld. De inhoud van de stages kan variëren van hoofdzakelijk literatuuronderzoek tot een patiëntgebonden onderzoek in de huisartspraktijk. In principe wordt de student begeleid door twee personen: de stagedocent, een staflid van de afdeling huisartsgeneeskunde, voor de meer methodische begeleiding en de stagebegeleider. Als stagebegeleider kunnen gevestigde huisartsen en huisartsopleiders, stafleden van de afdeling huisartsgeneeskunde of een andere klinische afdeling van het Academisch Medisch Centrum (AMC) of een instelling buiten de muren van het AMC, zoals een gezondheidscentrum, diagnostisch centrum of RIAGG, optreden.

Methode

Het zelfstandig werken staat voorop bij de invulling van het onderwijsprogramma. De haio's maken in het reguliere onderwijs reeds kennis met de principes van epidemiologisch onderzoek, het doen van literatuursearches en het kritisch beoordelen van literatuur. In het begin van de stage wordt voor elke haio een individueel leer-

traject uitgezet, afhankelijk van het soort onderzoek. Daarnaast ontvangen de haio's als groep een inleiding over de methodologie van onderzoek. In deze inleiding wordt aandacht besteed aan de vertaling van probleem naar onderzoekbare vragen, aan generaliseerbaarheidsprincipes en aan de validiteit en betrouwbaarheid van te gebruiken onderzoeksinstrumenten. Indien van toepassing wordt een inleidende cursus SPSS-gebruik gegeven. Parallel aan deze inleiding wordt met de stagebegeleider en de stagedocent gewerkt aan het opzetten van het eigen onderzoek. In het algemeen neemt deze fase drie tot vier weken in beslag. Deze fase wordt bekort indien de haio participeert in lopend onderzoek binnen de afdeling. Daarna kan worden begonnen met de eigenlijke gegevensverzameling.

In de fase van gegevensverzameling bestaat er een intensief contact tussen de stagebegeleider en de haio. In het algemeen wordt ernaar gestreefd de haio's tweewekelijks bijeen te brengen voor een rapportage van de voortgang en het bespreken van problemen met het verantwoordelijke staflid. De stage dient te worden afgerond met het presenteren van de resultaten aan de stafleden van de afdeling en de collega's en het schrijven van een verslag, waarin de traditionele indeling van een onderzoeksverslag dient te worden gevolgd. Er wordt naar gestreefd om te komen tot publicatie in een wetenschappelijk tijdschrift.

De afdeling staat garant voor voldoende aanbod, waarbij de haio kan aansluiten bij bestaande onderzoekslijnen. Het aanbod bestaat in het algemeen uit het doen van literatuuronderzoek of het bewerken van bestaande gegevensverzamelingen. Gezien de beperkte tijd geniet dat de voorkeur. De meeste haio's kiezen echter voor een 'eigen', meestal patiëntgebonden onderzoek, bij voorkeur in de huisartspraktijk.

Resultaten

In de vier jaar dat deze keuzemogelijkheid bestaat, hebben in totaal negentien haio's de stage wetenschappelijk onderzoek gevolgd. De interesse is de laatste twee jaar minder dan bij de start. Het afgelopen jaar hebben drie haio's deelgenomen, de eerste twee jaar zes. Eén stage is mislukt: er is geen eindproduct tot stand gekomen. Van de overige achttien deelnemende haio's zijn vijf artikelen gepubliceerd, is één artikel ingestuurd naar een tijdschrift en zijn twee artikelen in voorbereiding.

De stages worden door de haio's in het algemeen als bijzonder zwaar ervaren. Hierbij speelt een belangrijke rol, dat het gekozen onderzoek slechts zelden in de beschikbare tijd kan worden afgerond. Hierop bestaat achteraf ook vaak veel kritiek van de haio's. Tijdens het werken in ziekenhuizen (ELWP) dient vaak nog het verslag te worden geschreven. Aan deze taak kunnen velen zich slechts met grote moeite zetten. De waardering loopt sterk uiteen. Met name het operationaliseren van een vraagstelling wordt vaak primair niet erg gewaardeerd, maar achteraf nuttig gevonden. Het schrijven van het verslag wordt door de meeste haio's als het meest inspirerende gedeelte van de stage ervaren.

Beschouwing

Slechts een beperkt gedeelte van de haio's heeft belangstelling voor het doen van wetenschappelijk onderzoek. Gedurende de afgelopen vier jaar gemiddeld zo'n tien procent.

Er bestaat een duidelijk conflict tussen de wens van de haio's om een eigen, patiëntgebonden onderzoek te verrichten en de daarvoor beschikbare tijd. Hoewel

de staf deze spanning steeds benadrukt, kiezen de meeste haio's toch voor het doen van een eigen, patiëntgebonden onderzoek. Drie maanden is daarvoor te kort. Vooral als de gegevens nog moeten worden verzameld, worden de grenzen ruim overschreden. Hoewel de combinatie van het schrijven van een wetenschappelijk verslag en het fulltime werken als haio in een ziekenhuis een zware belasting betekent, zijn de meeste haio's in staat dit tot een goed einde te brengen. Waarschijnlijk is de zware belasting een belangrijke reden voor de tanende belangstelling. Om hieraan enigszins tegemoet te komen wordt thans de mogelijkheid geboden om een klein gedeelte van het derde opleidingsjaar (het zogenaamde kwaliteitsproject) eveneens aan onderzoek te besteden.

Omdat de stage door de staf en de haio's als een nuttige verdieping van de opleiding wordt beschouwd, zal worden geëxperimenteerd met een stagevorm waarin de wetenschappelijke stage wordt gecombineerd met het derde opleidingsjaar. Dat betekent niet, dat meer tijd wordt besteed aan de stage, maar op deze wijze wordt de beschikbare tijd over een langere periode uitgesmeerd. Een bijkomend voordeel is de koppeling van een haio aan een huisarts die belangstelling heeft voor het doen van wetenschappelijk onderzoek. Gedurende vijftien maanden kan de haio dan een dag in de week besteden aan wetenschappelijk onderzoek.

We verwachten van de haio's die hun stage met een publicatie hebben afgerond in de toekomst een actieve bijdrage aan de verdere ontwikkeling van de huisartsgeneeskunde als academische discipline.

Literatuur

1. Huisarts en Verpleeghuisarts Registratie Commissie [notitie]. Procedure verplichtstelling eisen wetenschappelijke vorming. Utrecht; 1994.
2. Verhoeven AAH, Boerma EJ, Meyboom-de Jong B. Het gebruik van informatiebronnen door huisartsen. Huisarts Wet 1996;39:12-5.
3. Navis GJ, Maarsingh EJW, Poelstra KA, Vries ThPGM de. Het eerste Studenten Congres Geneeskunde te Groningen: wetenschappelijk forum en onderzoeksmarkt voor studenten. In: Pols J, Cate ThJ ten, Houtkoop E, Pollemans MC, Smal JA, redactie. Gezond onderwijs - 4; Proceedings Gezond Onderwijs Congres 1994. Houten/Zaventem; 1995. p. 156-60.

De auteur

H.C.P.M. van Weert, huisarts
Afdeling Huisartsgeneeskunde, divisie Public Health
Academisch Medisch Centrum/Universiteit van Amsterdam.

Correspondentieadres:

H. van Weert, Afdeling Huisartsgeneeskunde AMC-UvA,
J3-365, Meibergdreef 15, 1105 AZ Amsterdam,
E-mail: h.c.vanweert@amc.uva.nl

Summary

The experiences at the University of Amsterdam with an elective research traineeship for general practitioners in training are presented, with emphasis on trainees' interest in and appreciation of the elective and on problems and possibilities for improvement. The elective entails an introduction to research methodology and a study performed by the trainee. It elaborates on the regular course in the methodology of scientific research in general practice, which focuses on (clinical) epidemiology and critical appraisal. Whereas the regular course offers 'passive' research experience, the elective offers 'active' participation. During the three-month traineeship the GP in training can design and perform a study, but studies can also be part of an existing research project. The trainees participate in a short training programme and discuss the design and results of their projects monthly. The results are to be reported in a presentation to staff and in a written report and preferably submitted for publication to a journal. (Weert HCPM van. Elective research traineeship in vocational training for general practitioners. Dutch Journal of Medical Education 2000;19(2):66-69.)